

Číslovky

Číslovky jsou slova označující:

1. přesný počet
 - číslovky základní
2. přesné pořadí
 - číslovky řadové a číselná příslovce
3. přesnou část celku
 - zlomky a desetinná čísla
4. přibližný počet
 - číslovky hromadné
5. násobek
 - číslovky násobné
6. ročník, výročí aj.
 - zvláštní číselné výrazy

145 ČÍSLOVKY ZÁKLADNÍ

0	zéro	21	vingt et un	[vêtõ]
1	un, une	22	vingt et une	[vêtõj̃n]
2	deux	23	vingt-deux	[vêtõdø]
3	trois	...	vingt-trois	[vêtr'tr'a]
4	quatre
5	cinq	30	trente	
6	six	31	trente et un	[trãtõj̃n]
7	sept	32	trente et une	[trãtõj̃n]
8	huit	...	trente-deux	
9	neuf	40	quarante	
10	dix	41	quarante et un(e)	
11	onze	42	quarante-deux	
12	douze
13	treize	50	cinquante	
14	quatorze	51	cinquante et un(e)	
15	quinze	52	cinquante-deux	
16	seize
17	dix-sept	60	soixante	
18	dix-huit	61	soixante et un(e)	
19	dix-neuf	62	soixante-deux	
20	vingt

70	soixante-dix	110	cent dix
71	soixante et onze	120	cent vingt
72	soixante-douze	130	cent trente
73	soixante-treize	200	deux cents
74	soixante-quatorze	300	trois cents
75	soixante-quinze	301	trois cent un(e)
76	soixante-seize	333	trois cent
77	soixante-dix-sept		trente-trois
78	soixante-dix-huit	698	six cent quatre-
79	soixante-dix-neuf		vingt-dix-huit
80	quatre-vingts	1 000	mille [mil]
81	quatre-vingt-un	1 001	mille un
82	quatre-vingt-deux	1 990	mil neuf cent
...	...		quatre-vingt-dix
90	quatre-vingt-dix		(dix-neuf cent
91	quatre-vingt-onze	2 001	quatre-vingt-dix)
92	quatre-vingt-douze	1 000 000	deux mille un(e)
...	...		un million [mijø]
99	quatre-vingt-dix-neuf	3 000 000	(de...)
100	cent	100 000 500	trois millions (de...)
101	cent un		cent millions cinq
102	cent une	1 000 500 000	cents
	cent deux		un milliard cinq cent
			mille

Pozn. 1. Un(e) má tvar množ. čísla v obratech:

les uns ... les autres
les unes ... les autresjedni ... druzi
jedny ... druhéquelques-uns [kelkazø̃]
quelques-unes [kelkazin]někteří
některé

2. Ve franc. Švýcarsku a v Belgii se užívá výrazů septante (70), nonante (90); ve franc. Švýcarsku též huitante (80) nebo octante (80). Ve Francii též v některých nářečích.

3. Slov. cent francs (jedno) sto franků, mille francs (jedno) tisíc franků, ale: un million de francs, un milliard de francs (viz 146-11).

146 VÝSLOVNOST, PRAVOPIS A ZVLÁŠTNOSTI
UŽÍVÁNÍ ČÍSLOVEK1. Číslovky *cing, six, huit, dix*

• a) vyslovují se s koncovou souhláskou:

(1) stojí-li samostatně nebo ve výčtu, tj. [sɛ:k], [sis], [ʔit], [dis]:

(2) v datech, např. **le 5** [sɛk] **mai**, **le 6** [sis] **janvier**, **le 8** [ʔit] **mars**, **le 10** [dis] **décembre**; často též bez vyslovení koncové souhlásky;

• b) vyslovují se bez koncové souhlásky, stojí-li před podstatným jménem začínajícím souhláskou nebo dyňným **h**, např. **cing** [sɛ] **haches**, **six** [si] **couleurs**, **huit** [ʔi] **matreaux**, **dix** [di] **héros**, **dix** [di] **clous**.

Pozn. V hovorové francouzštině se číslovka *cing* [sɛ:k] vyslovuje pro větší výraznost s koncovou souhláskou ve všech pozicích, tedy i před souhláskou, např. *cing* [sɛk] *francs*, *cing* [sɛk] *cents*, *cing* [sɛk] *mille*, *cing* [sɛk] *millions* apod.; rovněž *cing* *maisons*, *cing* *littres* apod. — Číslovka *sept* se vyslovuje vždy [sɛt], např. *sept* *francs* [sɛtʁɑ̃], *dix-sept* *mille* [disɛtmi].

Začíná-li počítané podstatné jméno samohláskou nebo němým **h**, vzniká vazání:

cing *enfants* [sɛkɑ̃fɑ̃], *six* *hommes* [sizom], *huit* *ouvriers* [ʔituvʁijɛ], *neuf* *étages* [nœfɛta:ʒ], *dix* *arbres* [dizɑʁbʁ].

Neuf ve spojení se slovy *heures* a *ans* se vyslovuje vždy se znějším [v]: *neuf* *heures* [nœvœ:r], *neuf* *ans* [nœvɑ̃]. Někdy též ve spojeních *neuf* *hommes*, *neuf* *autres* aj.

2. Uvedená pravidla výslovnosti číslovek *cing*, *six*, *huit*, *neuf*, *dix* se týkají přirozeně i jejich spojení s desítkami a vyššími čísly, např. *vingt-vingt* *touristes*, *vingt-six* *voyageurs*, *vingt-huit* *jours*, *vingt-neuf* *pages*, *dix-neuf* *ans*, *trente-neuf* *enfants*, *cent* *cing* *francs*, *mille* *dix* *francs*.

3. Před číslovkami *un*, *huit*, *onze* nedochází k elizi u členu určitého, tj. *le un*, *le huit*, *le onze* (názyvy číslic, dopravních prostředků, *le huit* a *le onze* též v datu).

4. Číslovka *vingt* zní [vɛ]: pouze v číslech 21 až 29 ožívuje koncové *-t*, tj. *vingt-deux* [vɛdø], *vingt-trois* [vɛtʁwa], *vingt-quatre* [vɛkatʁ] atd. — Ovšem ve složeninách *quatre-vingts* tomu tak není: *quatre-vingt-deux* [katʁvɛ̃gdø] atd. bez [t].

5. Číslovky 21, 31, 41, 51, 61, 71 mají spojku *et*, nemají však spojovník:

vingt et un, *trente et un* ... *soixante et un*, *soixante et onze* [s^uasätø:z] (et se nikdy neváže).

6. Číslovky 81, 91, 101, 1 001 spojku *et* nemají:

quatre-vingt-un, *quatre-vingt-onze*, *cent un* [sɑ̃-ø], *mille un* [mil-ø].

7. Spojovník se píše jen mezi desítkami a jednotkami, pokud tam není spojka *et*, např. *dix-sept*, *vingt-deux*, *trente-cinq*, *cinquante-neuf*, *soixante-neuf*, *soixante-deux*, *soixante-dix-sept*, *quatre-vingt-dix-neuf*; mezi slovkami a následujícími čísly se spojovník nepíše, např. *cent un*, *cent dix*, *cent cinquante*, *cent soixante-deux*, *cent quatre-vingt-dix-huit*; podobně není spojovník mezi *mille* a následujícími čísly, např. *mille deux cents*, *mille deux cent un*, *mille deux cent vingt-deux*.

8. Číslovky *vingt* a *cent* přibírají v množném čísle plurálovou koncovku *-s*, pokud nenásleduje další číslovka, např. *quatre-vingts*, *quatre cents*; ale: *quatre-vingt-un*, *quatre-vingt-dix-neuf*, *quatre cent un* atd. Přípustné však je psát s ve všech složeninách s *quatre-vingts*. — Viz 457-2-h.

9. Číslovka *mille* se nemění (tento tvar vznikl totiž z množného čísla), proto např.: 2 000 *couronnes* — *deux mille couronnes*; v letopočtech se píše *mil* až do r. 1999, vyšší letopočty se přepisují *mille*, např. *mil neuf cent quatre-vingt-dix-neuf*, ale *l'an deux mille*; podobně *trois mille ans* *avant Jésus-Christ* (av. J.-C.) aj.

10. Čísla začínající tisícem, např. 1 100, 1 200 až 1 900 se mohou vyjadřovat dvojným způsobem (jako v češtině), např.

1 789 — *mil sept cent quatre-vingt-neuf* (letopočet) nebo

— *dix-sept cent quatre-vingt-neuf*

1 500 F — *mille cinq cents francs*

— *quinze cents francs*

Pozn. V letopočtech se častěji užívá druhé formy (*dix-sept cent quatre-vingt-dix-neuf*), zejména u letopočtů starších.

11. Podstatná jména se přiřazují k číslovkám bezprostředně (podobně jako v češtině po číslovkách 1 až 4), např. *une heure*, *deux heures*, *trois mois*, *quatre ans*, *cing ans*, *dix ans*, *cent ans* [sátá], *mille ans*, *dix mille ans* (v češtině počínaje číslovkou 5 následuje 2. pád).

Pouze číslovky *million* a *milliard*, jakož i jejich násobky, jsou podstatnými jmény. Proto po nich musí následovat předložka *de*, např. *un*

million de francs, deux milliards de francs; následuje-li ovšem za nimi nižší číslovka, předložka **de** se neuzívá, např. **un million trois cent mille francs**.

Pozn. 1. Číslovky (s výjimkou **million** a **milliard**) jsou ve francouzštině považovány tradičně za přidavná jména, což souvisí s jejich přímým připojováním k podstatným jménům. Celkově jejich gramatické vlastnosti opravňují však k vyčlenění číslovek jako zvláštního slovního druhu, jak to činíme i v této mluvnici.

2. Podst. jmény jsou také zlomky, např. **un tiers, un dixième**, a hromadné číslovky, např. **une dizaine, une quinzaine** aj. (Viz 149, 151)

12. V datu a v hierarchickém označení se užívá číslovek základních — s výjimkou **le premier**:

le Premier Mai, le 1er décembre, le 1er janvier; le 2 (deux) mars, le 5 (cinq) mai, le 21 (vingt et un) juin, le 31 (trente et un) décembre; François 1er (Premier), Louis XIV (Quatorze), Charles IV (Quatre).

13. Podstatné jméno po číslovce vyšší než 1 má tvar množného čísla, např. **vingt et un ans, quatre-vingt-une maisons**; v množném čísle je ovšem i následující sloveso, např.: **Vingt et un enfants sont tombés malades. Jedenašacet dětí onemocnělo.**

14. Spojení určitého číslu les se základní číslovkou vyjadřuje úplnost: **les deux oba, obě; les trois všichni tři, všechny tři** (viz 108-9).

15. U stálená spojení: **tous les deux jours každé dva dny, obden, toutes les deux heures každé dvě hodiny, tous les quinze jours každých čtrnáct dní. — Il viendra dans huit jours. Pijde za týden. Il rentrera dans quinze jours. Vráti se za čtrnáct dní. — D'aujourd'hui en huit. Ode dneška za týden. D'aujourd'hui en quinze. Ode dneška za čtrnáct dní. — Mille et une nuits (užito spojky et proti dnešnímu pravidlu).**

147 ČÍSLOVKY ŘADOVÉ

le 1 ^{er}	le premier	le 21 ^e	le vingt et unième
la 1 ^{ère} , 1 ^{re}	la première	la 21 ^e	la vingt et unième
le 2 ^e	le deuxième	le 30 ^e	le trentième
le 2 nd	le second [s(ə)gō]	le 31 ^e	le trente et unième
la 2 ^e	la deuxième	la 31 ^e	la trente et unième
la 2 nd e	la seconde	le 40 ^e	le quarantième
	[s(ə)gō:d]	la 40 ^e	la quarantième

le 3 ^e	le troisième	le 70 ^e	le soixante-dixième
la 3 ^e	la troisième	le 71 ^e	le soixante et onzième
le 4 ^e	le quatrième	le 72 ^e	le soixante-douzième
la 4 ^e	la quatrième
le 5 ^e	le cinquième	le 80 ^e	le quatre-vingtième
la 5 ^e	la cinquième	le 81 ^e	le quatre-vingt-unième
...
le 9 ^e	le neuvième	le 90 ^e	le quatre-vingt-dixième
...
le 11 ^e	le onzième	le 100 ^e	le centième
la 11 ^e	la onzième	le 101 ^e	le cent unième
le 17 ^e	le dix-septième	la 101 ^e	la cent unième
...	...	le 1000 ^e	le millième
le 20 ^e	le vingtième	la 1000 ^e	la millième
		le 365 ^e	le trois cent soixante-cinquième
		le 1 000 000 ^e	le millionième

Číslovky řadové se tvoří ze základních příponou **-ième**, výjimkou je **le premier, la première** a druhotvar **le second, la seconde** — vedle pravidelného a častějšího **le (la) deuxième**.

V písmu se označují řadové číslovky koncovým písmenem přípony, tj. písmenem **e** za číslicí (zpravidla nahoře), např. **le 2e, le 10e aid.** (starší formou též **le 2ème, popř. le 2^{iem}**). Obdobně se označuje **le 1er (premier), la 1ère (première), le 2nd (second), la 2nde (seconde)**.

Jelikož řadové číslovky vymezují přesné pořadí, jsou obvykle uváděny členem určitým: **la première place, les premières places**.

Unième se vyskytuje jen ve složeninách: **le vingt et unième, la trente et unième, le quatre-vingt-unième, le cent unième** apod.

Second je častější v ustálených spojeních (jde obvykle o označení pořadí takových věcí či pojmů, jejichž celkový počet je malý nebo poměrně omezený), např.:

habiter au second (étage)	<i>bydlet ve druhém patře</i>
voyager en seconde (classe)	<i>cestovat druhou třídou</i>
acheter qc de seconde main	<i>koupit něco z druhé ruky</i>

V ostatních případech je častější **deuxième**.

Pozn. 1. Pravopisné změny při tvoření řadových číslovek: cinq přibírá u (*le cinquième*), neuf mění f na v (*le neuvième*). — U všech číslovek zakončených nýmým e toto e odpadá: le quatrième, le onzième, le trentième ap.

2. U složených číslovek se připojuje -ième až k poslední složce: le 365e jour — le trois cent soixante-cinquième jour.

Čísla stránek, lekcí, odstavců, kapitol apod. se vyjadřují nejčastěji číslovkami základními, méně často řadovými:

(la) leçon un (nikoli une!)

(le) chapitre six [sis]

à la page vingt et un

K označení městských obvodů se užívá číslovka řadových: Paris 5e, Prague 10e.

148 ČÍSELNÁ PŘÍSLOVCE

Jsou odvozena od řadových číslovek obvyklou příponou -ment:

premierement za *prvé* quatrièmement za *čtvrté*

deuxièmement za *druhé* cinquièmement za *páté*

troisièmement za *třetí* dixièmement za *desáté*

Užívá se též tvarů přejatých z latiny (zejména v odborném stylu): primo, secundo [s(ə)gòdò], tertio [tertsjò], quarto [k^uartò], quinto [k^uětò], sexto, septimo [septimò], octavo, nono, decimo.

149 ZLOMKY

Zvláštní tvary mají:

un demi *jedna polovina*, un tiers *jedna třetina*, un quart *jedna čtvrtina*.

Ostatní zlomky se tvoří tak, že čitatelem je číslovka základní, jmenovatelem číslovka řadová:

un cinquième *jedna pětina*, trois huitièmes *tři osminy*, sept neuvièmes *sedm devítin* atd.

Pozn. Ustálená spojení: *le Tiers-Monde* *trěti svět* (rozvojové země), *Charles Quint* [kè] *Karel Pátý* (cisář).

Všechny zlomky jsou ve francouzštině rodu mužského. Avšak: une moitié *polovička*, *polovina*.

Demi je přesnější, spíše matematický pojem; moitié je pojem spíše hovorový:

une demi-heure *půlhodina*

une moitié du gâteau *polovička koláče*

Demi je zde přidavné jméno — následující podstatné jméno je proto bez předložky: *une demi-mesure* *polovičaté opatření*.

Před podstatným jménem se demi nemění: *une demi-heure*; za podstatným jménem přebírá rod tohoto slova:

midi et demi, *une heure et demie*, *huit heures et demie*. — Viz 457-2-i.

Ostatní zlomky jsou podstatná jména — následující podstatné jméno se proto připojuje předložkou de s určitým členem (obsah je přesně určen):

un tiers *du revenu*

neuf dixièmes *de la production*

Francouzština počítá měsíce tam, kde čeština může dělit rok jinak:

trois mois *čtvrt roku*

six mois *půl roku*

dix-huit mois *rok a půl, půldruhého roku*

(zde též: un an et demi)

Připojujeme-li k celým jednotkám ještě jejich části, jmenujeme ve francouzštině jednotky hned a části připojujeme dodatečně:

deux mètres et demi *dva a půl metru (půlřetih metru)*

un mètre et demi *jeden a půl metru (půldruhého metru)*

150 DESETINNÁ ČÍSLA

Francouzština užívá číslovek řadových:

9,8 (devět celých, osm desetín) *neuf unités, huit dixièmes*

části: *neuf, virgule, huit*

13,6587 *treize, virgule, six, cinq, huit, sept*

treize, virgule, soixante-cinq, quatre-vingt-sept

Pozn. Slovosled při udávání sportovních výsledků: 10,62 *mètres* (sekundy) *dix secondes, soixante-deux centièmes*.

151 ČÍSLOVKY HROMADNÉ

Označují

1. příbližný počet:

une dizaine *asi deset*

une douzaine *asi dvanáct*

une quarantaine *asi čtyřicet*

une cinquantaine *asi padesát*

une quinzaine *asi pánáct* une soixantaine *asi šedesát*
 une vingtaine *asi dvacet* une centaine *asi sto (tka)*

un millier *asi tisíc (orka)*

asi tisíc lidí.

2. přesný počet – u pojmů tímto způsobem obvykle počítaných:

une douzaine de mouchoirs *tucet kapesníků*

une quinzaine (de jours) *obdobi čtrnácti dnů*

kopa vajec

une soixantaine d'œufs [dó] *kopa vajec*

Jsou to podstatná jména rodu ženského (kromě un millier). Následuje-li po nich podstatné jméno, je uváděno předložkou de:

une quarantaine de jours *asi čtyřicet dní*

Někdy se jich užívá i samostatně:

On l'a mis en quarantaine. *Dali ho do karantény (tj. původně do 40 denní izolace).*

Elle approche de la cinquantaine. *Táhne ji na padesátku.*

Pozn. Pozor na mluvnické číslo: Un millier de personnes se sont rassemblées. Shromáždilo se asi tisíc lidí.

152 ČÍSLOVKY NÁSOBNÉ

simple	jednoduchý	sextuple	šestný,
double	dvoji, dvojité,	septuple [septiupl]	šestnásobný
triple	dvojnásobný	décuple	sedmý,
quadruple [kadrupl]	troji, trojitý,	centuple	sedmásobný
quintuple [kétupl]	trojnásobný		desátý,
	čtyřnásobný		desetnásobný
	paterý,		stý,
	pětinašobný		stónásobný

Tyto výrazy mohou být také podstatnými jmény:

le double *dvójnásobek*; rendre au centuple *oplatit stónásobně* ap.

Vedle nich se však častěji užívá slovních spojení číslovky s podstatným jménem fois (ž), např. une fois *jednou*, une seule fois *jedinkrát*, jen *jednou*, encore une fois *ještě jednou*, deux fois *dvakrát*, payer trois fois plus *platit třikrát tolik*, plus d'une fois *více než jednou*, ne *jednou*, maintes fois *mnohokrát*, plusieurs fois *několikrát*, la première fois *poprvé*, la seconde

fois *podruhé*, la dernière fois *naposledy*, cette fois, cette fois-ci *tentokrát*, cette fois-là *tenkrát*, des fois *někdy* (lid.). – Ale např. le triple-saut *trojskok*.

Pozn. Les triplés *trojčata*, les quadruplés *čtyřčata*, les quintuplés [kétuplé] *paterčata*, popř. les triplés *apod.*

153 ČÍSELNÉ VÝRAZY VYJADŘUJÍCÍ ROČNÍK, VÝROČÍ APOD.

1. K označení věku osob se užívá též těchto výrazů:

un quadragénaire [k'adrážene:r]	čtyřicátník
un quinquagénaire [k'ekážene:r]	padesátník
un sexagénaire [seks(ž)ážene:r]	šedesátník
un septuagénaire [sept'ážene:r]	sedmdesátník
un octogénaire [oktožene:r]	osmdesátník
un nonagénaire [nonážene:r]	devadesátník
un centenaire [sátne:r]	stolejý člošek (muž)

Uvedených výrazů lze užívat i v rodě ženském, např. une quadragénaire *čtyřicátnice*, une quinquagénaire *padesátnice* atd. – Může jich být užito též jako přídavných jmen, např. une femme quadragénaire *čtyřicetiletá žena*, épouser un homme quinquagénaire *uzít si padesátiletého muže* apod.

2. K označení výročí slouží výrazy: le cinquantième *padesátiletí*, *padesáté výročí*, *padesát let trvání*, le centenaire *sté výročí*, *sto let trvání* – vedle běžných slovních spojení: le cinquantième *anniversaire*, le centième *anniversaire*; obdobných spojení se užívá pro označení jiných výročí než padesátého a stého, tedy např. fêter son vingtième (trentième, quarantième, soixantième, soixante-dixième, quatre-vingtième, quatre-vingt-dixième) *anniversaire*. – Fêter le bicentenaire de la Révolution française. – Le bicentenaire *dvousté výročí*. – Obdobně: le tricentenaire, le quadricentenaire, le millénaire, le bimillénaire atd.

Pozn. Célébrer le centenaire de la fondation d'une organisation. *Oslavovat sté výročí založení organizace*. – Mourir à l'âge de quatre-vingt-dix ans. *Il est de la même classe d'âge qu'elle. On je stejného ročník jako ona.*

3. Označení ročníku vína nebo letopočtu vydání mince, medaile, poštovních známek apod. se vyjadřuje podstatným jménem millésime (m), např.: Quel est le millésime de ce vin? *Který ročník je tohle víno?* Une pièce de cinq francs au millésime de 1958. *Pětifrank (ová mince) z r. 1958.*